

Vijf redenen om naar de expositie "Schönberg & Kandinsky" in het Joods Historisch Museum te gaan. En twee waarom je een bezoek achterwege kunt laten.

1. Primeur

De expositie is de eerste in Nederland die aandacht besteedt aan Arnold Schönberg (1874-1951) als kunstenaar. Vijftig schilderijen, tekeningen en ontwerpen van componist Arnold Schönberg zijn voor het eerst in Nederland te zien. De muziek van deze Oostenrijkse joodse componist was hier al ruim een eeuw geleden voor het eerst te horen en is sindsdien regelmatig uitgevoerd. Schönberg bezocht Nederland ook enkele keren. Dat hij ook schilderde is nauwelijks bekend. Logisch, want Schönberg zelf verklaarde dat hij 90 procent van zijn leven aan muziek heeft besteed. Toch was ook schilderen een belangrijke manier voor hem om zich uit te drukken.

2. De persoon

De tentoonstelling geeft een duidelijk beeld van deze man, die alleen maar zijn eigen kompas en moraal volgde. Arnold Schönberg was de grondlegger van de atonale muziek en daar was de wereld nog niet klaar voor gezien de schandalen en het boegeroep die zijn concerten begin vorige eeuw opriepen. Uitvoeringen moesten soms worden gestopt omdat zijn muziek totaal niet werd begrepen. Waarschijnlijk was dat in de jaren rond 1910 wel de reden dat hij zich meer op het schilderen stortte. Nadat hij bevriend raakte met Kandinsky, nodigde deze hem zelfs uit op de beroemde tentoonstelling in 1912 in Berlijn van Der Blaue Reiter. Van Schönberg wordt gezegd dat hij tegendraads was. Hijzelf zag dat anders. Hij begreep niet dat hij niet begrepen werd. Hij deed gewoon wat hij moest doen en uitte wat er in hem zat. Of dat nu door schilderijen of muziek was, maakte hem niet uit. Het waren beiden manieren om zichzelf uit te drukken. Met zijn muziek werd hij een wegbereider van de abstractie. Schönberg werd in 1874 in Wenen geboren uit joodse ouders. Het jodendom interesseerde hem aanvankelijk weinig. Hoewel hij volgens joodse traditie is besneden, groeide hij op in een geassimileerd gezin en op latere leeftijd bekeerde hij zich tot het protestantisme. Tegen wil en dank kwam hij met het jodendom in aanraking. Voor de buitenwereld werd hij nog altijd als jood gezien en daarom was hij in bepaalde steden niet welkom. Antisemitische uitlatingen van Kandinsky waren ook de oorzaak van het einde van hun vriendschap; in 1936 schreven ze hun laatste brieven. Hij ontvluchtte het antisemitische klimaat in Oostenrijk en Duitsland en ging in 1933 naar Parijs. Daar bekeerde hij zich weer tot het jodendom, met Marc Chagall als getuige. Later ging hij via Spanje naar de Verenigde Staten. Hier bleef hij tot aan zijn dood componeren en les geven. Uit zijn muziek blijkt ook zijn betrokkenheid bij het joodse volk, de shoah en de staat Israël.

3. Kandinsky

De houtsnedes die worden tentoongesteld zijn mooi. Zowel abstract als figuratief, maar mooi. Het schilderijtje van zijn minnares, Gabriele Münter Badplaats Louisa Rapallo uit 1906 is een klein, warm en intiem doekje.

4. Multimediale ervaring

Muziek en kunst waren even belangrijk voor Schönberg. Het museum laat de bezoeker dat via een audiotour ervaren. Staand bij de schilderijen kun je de muziek beluisteren die Schönberg componeerde in de tijd dat hij schilderde. Ook kun je muziek beluisteren die Kandinsky heeft geïnspireerd. Een 13 minuten durende film geeft een goede introductie in het leven van Schönberg. De catalogus, "Arnold Schönberg. Leven in kunst en muziek" maakt het af. Het is de eerste Nederlandstalige publicatie over de componist sinds de jaren zeventig.

5. Schiele

Behalve Mahler, Kokoschka, Kandinsky en Klimt, was ook Egon Schiele een tijdgenoot van Schönberg. Een jaar voor zijn overlijden maakte Schiele in een indringend portret

van Schönberg. Deze uitleen uit een particuliere collectie maakt alleen al maakt de expositie een bezoek waard.

Redenen om niet te gaan:

1. De titel

Met de titel van de expositie misleidt het Joods Historisch Museum de bezoekers, omdat het eigenlijk vooral om Schönberg gaat. Blijkbaar weer een marketingtruc om meer bezoekers te trekken. Kandinsky lokt gewoon meer dan Schönberg alleen zou doen. De relatie, de vriendschap en hun verwantschap komen wel degelijk aan de orde. Het Joods Historisch Museum heeft veel moeite moeten doen om doeken van Kandinsky te mogen lenen, want internationale musea lenen die bijna niet uit. De doeken behoren meestal tot de vaste tentoonstellingen. Toch hangen er wel degelijk werken van Kandinsky; de mooiste bruiklenen komen uit Boijmans Van Beuningen en uit een particuliere zijn er fijnzinnige houtsneden te bewonderen. De relatie tussen Kandinsky en Schönberg komt ook nadrukkelijk aan de orde. Het belangrijkste is dat Kandinsky na een concert van Schönberg (in 1911 in München) wist dat hij de abstracte richting met zijn muziek moest inslaan. Door Schönbergs muziek wist hij waar het om draaide. De verwantschap tussen kleur en muziek komt in de muziek van Schönberg en de schilderijen van Kandinsky duidelijk naar voren.

2. De schilderijen

Met zijn muziek werd Arnold Schönberg wereldberoemd en was hij een vernieuwer. Zijn schilderkunst zal deze roem niet brengen. De schilderijen zijn ook geen reden voor een omweg. Voor echte Schönberg-fans is het wel interessant om te zien wat de man nog meer deed. Ook als is wat hij schilderde niet vernieuwend, opmerkelijk, noch schokkend of mooi te noemen. Zijn doeken zijn in te delen in landschappen en visioenen. Die laatste zijn wel bijzonder. Het zijn blikken die hij probeert te vangen. Over 'Blik' uit 1910 zegt hij: 'Ik kijk niet naar de gezichten van mensen, maar naar hun ogen, alleen naar hun blik. Vandaar dat ik een blik van een mens weergeven kan.'

"Goed om te weten"

Joods Historisch Museum: "Schönberg & Kandinsky. Tegendraads in kunst en muziek". Tm 16 maart 2014. Catalogus: "Schönberg. Leven in kunst en muziek". 19,95 euro. Meer info: www.jhm.nl